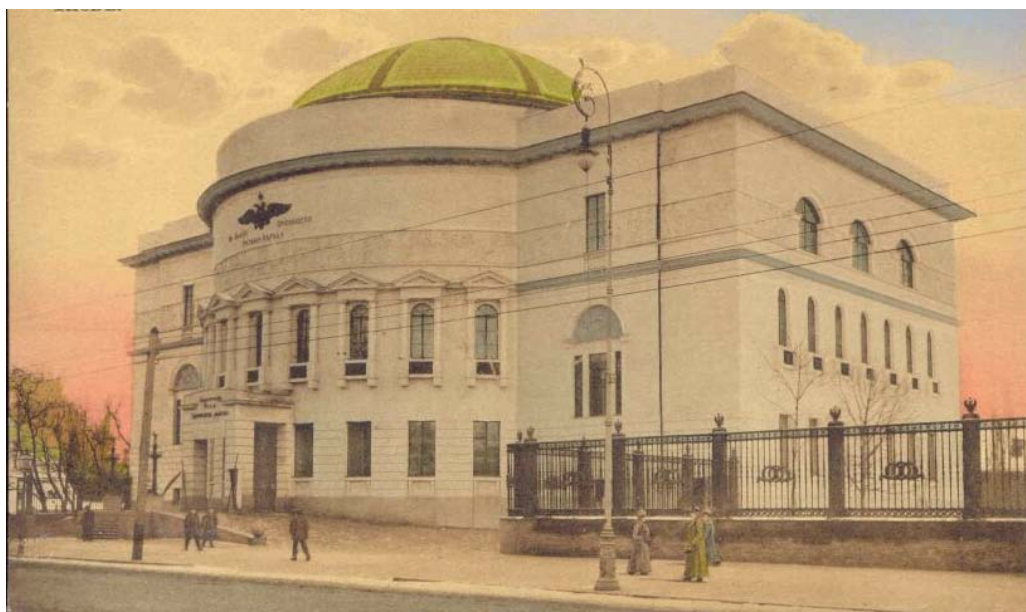

До 100-річчя від дня створення Української Центральної Ради (1917–1918 рр.)

Українська Центральна Рада (УЦР), також Центральна Рада – спочатку український представницький орган політичних, громадських, культурних та професійних організацій; згодом, після Всеукраїнського Національного Конгресу – революційний парламент України, який керував українським національним рухом. Період дії: 4(17) березня 1917 – 28 квітня 1918.

Заснування

Російська революція, що почалася в лютому 1917, була поштовхом для піднесення національно-визвольного руху українського народу. В Україну звістка про повалення самодержавства прийшла на початку березня 1917 р. За ініціативою Товариства українських поступовців (ТУП) і Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП) в Києві 3(16) березня 1917 було скликано представників політичних, громадських, культурних та професійних організацій. Цього ж дня, на засіданні делегатів, було оголошено про створення громадського комітету

В новоутвореному комітеті не було єдиної думки щодо майбутнього статусу України. Самостійники на чолі з М. Міхновським виступали за негайне проголошення незалежності. Автономісти (В. Винниченко, Д. Дорошенко і їх прихильники з ТУПу) бачили Україну автономною республікою у федеративному союзі з Росією.

Таким чином, сформувалися два центри національних сил з різними поглядами на державно-політичну організацію. Прагнучи уникнути розколу в національному русі, керівники обох організацій погодилися на створення

об'єднаної організації, яка дістала назву Української Центральної Ради. Самостійники пішли на об'єднання з федералістами, бо сподівалися, що розвиток революції приведе останніх до визнання необхідності незалежності України. Але ці сподівання збулися не скоро.

4(17) березня 1917 у Києві на Володимирській 42, в приміщенні українського клубу "Родина" з ініціативи Товариства українських поступовців за участю українських політичних партій, українських військовиків, робітників, духовенства, студентства, громадських і культурних організацій було оголошено про утворення Української Центральної Ради. Головою УЦР заочно обрано Михайла Грушевського, якого тимчасово заступав Володимир Науменко, а товаришами голови - Дмитра Антоновича і Дмитра Дорошенка.

Цього ж дня, 4 березня, УЦР телеграмою повідомила керівників Тимчасового Уряду Г.Львова і О.Керенського про своє утворення. Офіційне діловодство УЦР розпочалося 9 березня, коли обговорювалось питання про виготовлення печатки УЦР, передачу УЦР будинку Педагогічного музею, утворення агітаційної школи та ін. З часом Рада мала скликати український парламент і сформував звітний перед ним уряд.

22 березня 1917 УЦР видала першу відозву "До українського народу", а коли 27 березня 1917 керування перебрав М. Грушевський, стала дійсним дійовим центром українського національного руху. Але щойно після скликання Всеукраїнського Національного Конгресу УЦР перетворилася на своєрідний парламент, складений з 150 чоловік, обраних від українських політичних партій, професійних і культурних організацій та делегатів від губерній. На конгресі обрано нову президію УЦР: голова — М. Грушевський, заступники голови — С. Єфремов і В. Винниченко.

Для ведення поточної праці УЦР обрала виконавчий комітет УЦР (офіційна назва Комітет Центральної Ради), який згодом перейменовано на Малу Раду. Вона складалася з членів президії й секретарів УЦР та з двох представників від політичних фракцій. Всі важливі справи наперед вирішувалися на засіданнях Малої Ради, а пізніше оформлені проекти затверджував пленум УЦР. За час її існування відбулося 9 пленарних сесій.

Універсали Центральної Ради

10(23) червня 1917 Українська Центральна Рада на II Всеукраїнському Військовому З'їзді проголосила I Універсал "До українського народу, на Україні й поза її суцтвом". Це була відповідь УЦР Тимчасовому Уряду на його негативне ставлення до автономної України. Згідно з I Універсалом, "не відділяючись від усієї Росії... народ український повинен сам господарювати своїм життям", закони повинні бути прийняті Всенародними Українськими Зборами. Автором I Універсалу був В. Винниченко. По проголошенню автономії 15 (28) червня 1917, був створений Генеральний Секретаріат.

20(3) липня 1917 УЦР прийняла свій II Універсал.

Зміст:

- Центральна Рада повинна поповнитися представниками інших народів, що проживають в Україні;
- Поповнена Центральна Рада утворює Генеральний Секретаріат, склад якого затверджує Тимчасовий Уряд;
- Центральна Рада починає розробку закону про автономне обладнання України, який повинен бути затверджений Всеросійськими Установчими Зборами. До твердження даного закону, УЦР зобов'язується не здійснювати автономію України;
- Формування українського війська здійснюється під контролем Тимчасового Уряду.

Після захоплення більшовиками влади в Росії УЦР проголосила Українську Народну Республіку з визначеною територією у федеративних зв'язках з Росією (III Універсал — 7(20) листопада 1917 р.). Одночасно УЦР затвердила закон про вибори до Установчих Зборів України та ряд інших законів. УЦР мала за собою більшість населення України, як це показали вибори до Всеросійських Установчих Зборів 25 листопада 1917 (українські партії здобули 75% голосів, більшовики — тільки 10%).

Вже з кінця листопада 1917 більшовики готували захоплення влади в Україні. Після невдалого повстання в Києві більшовицький уряд Росії 17 грудня 1917 вислав Україні ультиматум, який УЦР відкинула, і тоді більшовицька армія почала наступ на Україну. Скликаний до Києва 17 грудня 1917 З'їзд Рад Селянських, Солдатських і Робітничих Депутатів висловив "цілковиту довіру і свою рішучу підтримку УЦР". Більшовицькі депутати переїхали до Харкова, де 25 грудня 1917 створили конкурентний до УЦР і Генерального Секретаріату Народний Секретаріат УНР. Одночасно УЦР вислала делегацію на мирову конференцію з Центральними Державами у Бересті.

У розпалі боротьби проти більшовиків та змагань на мирових переговорах УЦР проголосила IV Універсалом (22 січня 1918 р., затверджений 24 січня 1918 Малою Радою) УНР самостійною і суверенною державою, а Генеральний Секретаріат перейменувала на Раду Народних Міністрів. Після цього УЦР ухвалила ряд законів:

- 25 січня — про 8-годинний робочий день;
- 31 січня — про земельну реформу;
- 1 березня — про державний герб Української Народної Республіки;
- 2 березня — про грошову систему (під час перебування у Житомирі й Сарнах на Волині);
- 2 березня — про громадянство в УНР та територіально-адміністративний поділ України.

Найважливішим законодавчим актом УЦР було схвалення конституції УНР 29 квітня 1918, яка стверджувала республіканську форму держави з парламентарно-демократичним режимом. Законодавча влада в УНР мала перевагу

над виконавчою. Головним законодавчим органом стверджувались Всенародні Збори України, які обирали Голову Всенародних Зборів.

Після підписання Берестейського миру 9 лютого 1918 німецькі війська звільнили окуповані більшовиками українські землі, але одночасно почався конфлікт між ними і УНР через втручання німців у внутрішні справи української держави. Німецький озброєний відділ навіть вдерся 28 квітня 1918 на засідання УЦР і заарештував двох міністрів УНР.

Переворот

29 квітня 1918 за підтримкою німецьких військ відбувся переворот, який проголосив генерала П.Скоропадського гетьманом Української Держави. Своєю грамотою гетьман Скоропадський розпустив УЦР і Малу Раду, а видані ними закони скасував.

За весь час існування УЦР її головою був М. Грушевський, а у 1918 р. його заступниками були С. Веселовський, М. Шраг, А. Ніковський, Ф. Крижанівський, секретарями М. Єремійв, М. Чечель, А. Постоловський, Я. Левченко, Є. Онацький, Л. Чикаленко. За час УЦР діяли кілька разів змінені уряди під проводом В. Винниченка (28 червня 1917 р. — 30 січня 1918 р.) і В. Голубовича (30 січня 1918 р. — 29 квітня 1918 р.).

Засідання УЦР (Малої Ради) відбувалися у будинку Педагогічного Музею на Великоволодимирській вулиці, а пленарні сесії УЦР у Троїцькому Народному Домі (театрі М. Садовського). Органом УЦР були "Вісті з Української Центральної Ради", а уряду УНР - "Вісник Генерального Секретаріату УНР" (виходив з листопада 1917 р.).

Книги

1. **Верига В.** Визвольні змагання в Україні 1914–1923 pp. = Ukraine's struggle for independence 1914–1923 : у 2-х т. Т. 1 / В. Верига ; [наук. ред. Ю. Сливка, О. Аркуша] ; НАНУ. Ін-т мовознав. ім. І. Крип'якевича. – Львів : [б. в.], 1998. – 524 с. : фото
2. **Верстюк В.** Діячі Української Центральної Ради : біогр. довідник / В. Ф. Верстюк, Т. С. Осташко ; [В. Плачинда] ; НАНУ , Укр. міжнародний комітет з питань науки і культури , Ініціативний комітет "Універсал". – К. : б. в., 1998. – 256 с.
3. **Грушевський М.** Хто такі українці і чого вони хочуть : [збірник] / М. С. Грушевський ; [уклад., авт. передм. і комент. О. Л. Копиленко ; відп. ред.: С. І. Матвієнко, Л. Г. Паламарчук, Н. П. Підлужна]. – К. : Т-во "Знання" України, 1991. – 240 с.

4. **Кедровський В.** 1917 рік = Year 1917 : спогади члена Укр. Військового Генерального Комітету і товариша секретаря військових справ у часі Української Центральної Ради / В. Кедровський. – Вінніпег ; Канада : Видав. Спілка Тризуб, 1967. – 526 с.
5. **Кондратюк К.** Новітня історія України. 1914-1945 рр. : навч. посібник / К. К. Кондратюк ; [ред. Н. Л. Бічужа] ; МОН України, ЛНУ ім. І. Франка. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – 262 с.
6. **Копиленко О.** "Сто днів" Центральної Ради / О. Л. Копиленко ; [відп. ред. Б. М. Бабій]. – К. : Україна, 1992. – 204 с.
7. **Корновенко С.** Українська революція [1917- 1921] : хрестоматія : для студ. іст. ф-тів вузів України / С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт ; Ін-т історії України НАН України, Черкаський НУ ім. Б. Хмельницького. – Вінниця : Фоліант, 2004. – 176 с.
8. **Корновенко С.** Українська революція : навч. посібник / С. В. Корновенко, А. Г. Морозов, О. П. Реєнт ; Ін-т історії України НАН України, Черкаський НУ ім. Б. Хмельницького. – Вінниця : Фоліант, 2004. – 432 с. : ілюстр., фото.
9. **Кульчицький В.** З історії української державності : правовий всеобуч народного депутата / В. С. Кульчицький, М. І. Настюк, Б. Й. Тищик ; [ред. кол. : В. М. Кампо, Я. Ю. Кондратьєв, М. В. Костицький та ін.]. – Львів : Світ, 1992. – 88 с.
10. **Нариси** з історії дипломатії України / [авт. кол.: О. І. Голенко, Є. Є. Камінський, М. В. Кірсенко та ін.; гол. ред. ради В. М. Литвин ; ред. рада : С. В. Відяньський, Л. В. Губерський, Б. І. Гуменюк та ін.; відп. ред. і передм. В. Смолій ; кер. вид. проекту М. І. Шпаковатий] ; НАН України. – К. : Альтернативи, 2001. – 736 с.
11. **Політична** історія України. XX століття = A political history of Ukraine: the 20 th century : у 6-ти томах. Т. 2. Революції в Україні: політико-державні моделі та реалії (1917- 1920) / редкол.: І. Ф. Кура(гол.), Ю. І. Шаповал, Ю. А. Левенець та ін. ; кер. тому В. Ф. Солдатенко ; авт. тому: В. Ф. Верстюк, В. Ф. Солдатенко ; НАН України, Ін-т політ. і етнонаціон. досліджень. – К. : Генеза, 2003. – 488 с. : ілюстр. – (т.2).
12. **Соборність** України : від зародження ідеї до першої спроби реалізації. Кн. 1 / [авт. кол. : І. Л. Гошуляк, В. В. Кривошея, В. Ф. Солдатенко, В. Д. Яремчук ; відп. В. І. Кучер] ; Ін-т політичних і етнонаціональних дослідж. НАН України. – К. : Бібліотека українця, 2000. – 148 с.

Статті:

13. **Богомаз О.** 22 січня 1918 р. - Центральна Рада в IV Універсалі проголосила самостійність УНР / О. Богомаз // Історія в рідній школі. – 2017. – № 1. – С. 46.
14. **Богомаз О.** 23 червня 1917 р. - Центральна рада прийняла I Універсал, яким проголошено автономію України / О. Богомаз // Історія в рідній школі. – 2016. – № 6. – С. 47.
15. **Бойко О.** Політичне протистояння Української Центральної Ради і більшовиків (жовтень–грудень 1917 р.) / О. Д. Бойко // Український історичний журнал. – 2003. – № 4(451). – С. 11–21. – Бібліогр. в кінці ст.
16. **Букет Є.** "Просвіти" соборної України / Є. Букет // Слово Просвіти. – 2013. – 5–11 № 48 (груд). – С. 4.
17. **Буравченко Д.** Громадська ініціатива в культурно–мистецькому житті України доби центральної Ради : образотворче мистецтво, музейна справа, охорона історичних пам'яток / Д. Буравченко // Проблеми вивчення історії української революції 1917–1921 років : [зб. наук. статей]. – К., 2010. – Вип. 5. – С. 315–337.
18. **Верстюк В.** Українська Центральна Рада й українізація військових частин російської армії / В. Верстюк // Український історичний журнал. – 2012. – № 3. – С. 4–28.
19. **Винниченко В.** Українська Центральна Рада і ми / В. Винниченко // Хроніка 2000 : укр. культуролог. альманах / редкол. : Ю. Буряк (голов. ред.), І. Гирич (заст. голов. ред.), М. Жулинський, В. Загорій [та ін.]. – К, 2010. – Вип. 82 : Невідомий Винниченко. – С. 258–261.
20. **Вировий В.** Центральна Рада у боротьбі за підписання Брестського миру / В. Вировий, П. Притуляк // Політологічні читання. – 1995. – № 2. – С. 163–187.
21. **Власенко С.** "Могутньою рукою твори своє нове вільне життя" : до 100–річчя Української революції / С. Власенко // Голос України. – 2017. – № 42 (4 бер). – С. 1; 14 : фото.
22. **Гавриленко О.** Вільне Козацтво і продовольча політика Української Центральної Ради / О. О. Гавриленко // Збірник наукових праць Харківського

національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди : Серія "Історія та географія". – Х., 2006. – Вип. 21–22. – С. 65–68. – Бібліогр. в кінці ст.

23. **Гай-Нижник П.** Державний переворот 29 квітня 1918 р. : причини та перебіг захоплення П. Скоропадським / П. А. Гай–Нижник // Український історичний журнал. – 2011. – № 4. – С. 132–164.
24. **Гончар Т.** Другий Універсал Центральної Ради : урок з історії. України : 10 клас / Т. Гончар // Історія в школі. – 2013. – № 4–5. – С. 53–56.
25. **Дмитришин В.** Повалення німцями Центральної Ради у квітні 1918 року : нові дані з німецьких архівів : пер. з англ. / В. Дмитришин // Політологічні читання. – 1994. – № 1. – С. 104–120.
26. **Закони** про тимчасовий державний устрій України // Політологія. Кінець XIX - перша половина XX ст. : хрестоматія / за ред. О. Семківа ; [уклад. ; Семків О. І., Гринів О. І., Остудін В. І., Поліщук М. В.]. – Львів : Світ, 1996. – С. 765–767.
27. **Ковальчук М.** Українська Центральна Рада і громадянська війна в Росії (листопад – початок грудня 1917 р.) / М. Ковальчук // Київська Старовина. – 2012. – № 4. – С. 79–91. – Бібліогр. в кінці ст. (62 назви).
28. **Ковальчук М.** Ультиматум Раднаркому Центральній Раді: хроніка конфлікту (середина грудня 1917 р.) / М. Ковальчук // Мандрівець. – 2013. – № 3. – С. 24–32. – Бібліогр. в кінці ст.
29. **Коляда І.** Початок Української національно-демократичної революції [1917 р.] : урок-лекція з іст. України : 10 клас / І. Коляда // Історія в рідній школі. – 2017. – № 2. – С. 16–25.
30. **Лозовий В.** Сприйняття селянством більшовиків та радянської влади у період Української Центральної Ради (1917 – 1918 рр.) / В. Лозовий // Мандрівець. – 2011. – № 3. – С. 49–51.
31. **Лозовий В.** Проблеми політичної культури українського селянства в добу Центральної Ради (1917–1918 рр.) / В. Лозовий // Проблеми історії України XIX – початку XX століття : [зб. наук. праць]. – К., 2006. – Вип. 12. – С. 166–174.

32. **Макаренко Т.** Національне питання у теорії політичних партій України періоду Центральної Ради / Т. Макаренко // Проблеми історії України XIX - початку XX століття : [зб. наук. праць]. – К., 2006. – Вип. 12. – С. 66–70.
33. **Макаренко Т.** Питання прав національних меншин у програмах партій самостійницького спрямування за доби Української Центральної Ради / Т. Макаренко // Мандрівець. – 2013. – № 4. – С. 27–30. – Бібліогр. в кінці ст.
34. **Мартос Б.** Перші кроки Центральної Ради / Б. Мартос // Хроніка 2000 : укр. культуролог. альманах. – К., 2002. – Вип. 51–52 : Київ – свята земля. – С. 334–352.
35. **Матвієнко В.** Центральна Рада і Всевелике Військо Донське : співпраця чи конфронтація? / В. Матвієнко // Пам'ять століть. – 2002. – № 4. – С. 76–84. – Бібліогр. в кінці ст.
36. **Машика В.** Спільні та відмінні ознаки Першого та Другого Універсалів Центральної Ради : історія України : 10 клас / В. Машика // Історія України. – 2016. – Листопад (№ 21). – С. 14–16.
37. **Машика В.** Спільні та відмінні ознаки Третього та Четвертого Універсалів Центральної Ради : історія України : 10 клас / В. Машика // Історія України. – 2016. – Листопад (№ 21). – С. 16–17.
38. **Машика В.** Спільні та відмінні ознаки аграрної політики Центральної Ради та гетьмана П. Скоропадського : історія України : 10 клас / В. Машика // Історія України. – 2016. – Листопад (№ 21). – С. 18.
39. **Машкін О.** "Зречемося ми світу старого!...", або дещо про характер української національно-визвольної революції 1917 року / О. Машкін // Історія в школі. – 2007. – № 2. – С. 1–3.
40. **Машталір А.** Могила Тараса Шевченка у пам'ятникоохоронній політиці Української Центральної Ради і Гетьманату / А. Машталір // Мандрівець. – 2012. – № 6. – С. 21–25. – Бібліогр. в кінці ст.
41. **Редчиць Н.** Початок Української революції : урок історії України / Н. Редчиць // Історія України. – 2012. – № 37–38. – С. 17–26.
42. **Соловйова В.** Політика Центральної Ради щодо прилучення деяких українських етнічних територій до УНР / В. Соловйова // Проблеми історії України XIX - початку XX століття : [зб. наук. праць]. – К., 2008. – Вип. 14. – С. 180–188.

43. **Устименко В.** Формування правничої бази для регулювання міжетнічних відносин у період Української Центральної Ради / В. М. Устименко // Український історичний журнал. – 2012. – № 1. – С. 79–88.
44. **Четвертий** Універсал Української Центральної Ради // Держава і цивілізація в історії України : [моногр.] / М. Є. Горелов, О. П. Моця, О. О. Рафальський. – К., 2009. – С. 776–781.
45. **Яневський, Д.** Українська Центральна Рада : перші кроки до новітньої національної державності : березень–листопад 1917 р. / Д. Б. Яневський // Минуле України : відновлені сторінки. – К., 1991. – С. 5–25. – Бібліогр. в кінці ст.
46. **Zhukovsky A.** Central Rada / A. Zhukovsky // Енциклопедія України / ed. by V. Kubijovyc. – Торонто ; Лондон : University of Toronto Press, 1985. – Т. 1 : А–Ф. – Р. 392–393. – Бібліогр. в кінці ст.

Виконала бібліограф Н. М. Рішаві